

CHORALIS CONSTANTINUS 500

A HABSBURG CSÁSZÁRI UDVAR ÉNEKES SZERTARTÁSAI A 15-16. SZÁZADI GYAKORLAT ALAPJÁN

VOCAL LITURGICAL MUSIC IN THE HABSBURG IMPERIAL COURT ACCORDING TO 15TH AND 16TH-CENTURY PRACTICES

Heinrich Isaac (c.1450-1517)

Születésének pontos idejét és helyét nem tudjuk. Feltehetően 1450 körül született Németalföldön, ahogy ezt az életének korai szakaszára vonatkozó itáliai forrásokból következtetni lehet, amelyekben „Arrigho de Ugho da Fiandra” említik.

Életéről elsőként 1484-ből van adatunk. Ekkor Lorenzo „il Magnifico” de Medici szolgálatában állt Firenzében. Itt a család által patronált három templom énekese és komponistája volt, valamint Lorenzo gyermekeinek zenei nevelését is ellátta. Gyakran komponált világi műveket is az udvar költőinek, vagy a család tagjainak verseire is. Giovanni Medici később X. Leó pápáként felkarolta és jelentős feladattal látta el időse tanítómesterét.

Isaac 10 évet töltött Firenzében, majd 1494-ben Lorenzo halála után két évvel távozott a városból, de nem örökre. A korai firenzei évek alatt megházasodott, és Lorenzo segítségével házat vásárolt a városban, közel a Medici palotához. Isaac távozása után felesége Firenzében maradt, így a komponista – amikor csak tehetett – hazalátogatott. Egy helyi intézménnyel kötött szerződése fennmaradt, miszerint ők gondoskodnak Isaac feleségének ellátásáról, ételt és bort szállítottak a házhoz évenkénti díjazás fejében.

Legközelebbi adatunk szerint 1496. novemberében csatlakozik I. Miksa császárhoz, aki ekkor Pisában állomásozik. A Habsburg udvar eddig kívül esett a németalföldi zeneszerzők „hatósugarán”, Isaac az első, aki a császár szolgálatában magas szintre juttatja, felvirágoztatja az udvar zenei életét.

1497. áprilisában már szerepel a neve a bécsi udvar fizetési jegyzékén, mint „udvari komponista”. A kedvező feltételek hatására feleségét is Bécsbe hozatja.

Az új pozíció megváltoztatja saját műveinek repertoárját. Németalföldön és Itáliában töltött idejéből elsősorban francia és olasz nyelvű világi darabjai maradtak fenn, ettől az időtől, pedig latin nyelvű motettái, liturgikus és ünnepi alkalmakra készített művei kerülnek előtérbe. Természetesen, a kor hagyománya szerint, felhasznál világi dallamokat is ezekhez az új művekhez. Az ausztriai és német területeken divatos „Lied” világi műfaját a francia chansonok művészi színvonalára emeli, és gyakran egyházi művekben is feldolgoz egy-egy ismert dallamot.

Másik jelentős újítása a különösen német területeken elterjedt „alternatim” gyakorlat továbbfejlesztése. Ez a gyakorlat az *ordinarium missae* tételeire volt jellemző, ami azt jelentette, hogy váltakozó módon, egy- és többszólamú részek felváltva követték egymást az egyes énekelt részekben belül. A XV-XVI. században az orgona és ének váltakozásáról is tudunk. Isaac ezt a gyakorlatot továbbfejleszteti, és kiterjeszti a *proprium missae* tételeire is, kettős értelemben: egyrészt a fent leírtak szerinti váltakozás figyelembevételével, másrészt a *proprium missae* egyes tételeinek feldolgozását tekintve; vagyis az *introitus*, *alleluia*/*sequentia*, *communio* többszólamú, a köztes változó részek *graduale* és *offertorium* egyszólamú gregorián. Isaac pozíciója szerint műveit bécsi használatra komponálta, de gyakorta küldött darabokat Firenzébe, vagy más európai városokba, udvarokba. Bécs és Firenze mellett életének fontos helyszínei voltak még Torgau, Ferrara és Konstanz, ahol időről-időre megfordult.

Röviddel I. Miksával való találkozása után Bölcs Frigyes szász fejedelem udvari Kapellájának névsorában olvashatjuk Isaac nevét Torgauban, ahol ezután többször felbukkan. Még 1498 előtt felkerül a Habsburgok számadó könyvébe, és 1499-ben megfordul Firenzében is. Az 1505 körül keletkezett többszólamú mise anyagot tartalmazó kéziratban nagyrészt a torgau-i Bölcs Frigyes számára komponált művek vannak. Ezeket később jelentősen átdolgozza és a bécsi gyakorlatba már ezek a felújított művek kerülnek, amikből Isaac halála után közel 50 évvel létrejön a *Choralis Constantinus* nyomtatványa.

Ferrari látogatását egy 1502. szeptemberéből származó levél örökíti meg, melyet I. Ercole herceg egyik ügynöke küld urának: „Felhívom Fenséged figyelmét, hogy Isaac énekes Ferrarában járt, és a „La-mi-la-sol-la-si-la-mi”, témára motettát szerzett, amely nagyon jó, s amellyel két nap alatt elkészült. Ebből mindazonáltal még nem lehet többre, csupán arra következtetni, hogy nagyon gyorsan dolgozik; azonkívül azonban úgy komponál, hogy munkája tetszik az embereknek. Úgy találom, hogy alkalmasabb lenne Fenséged szolgálatára, mint Josquin, mert szívélyesebb modorú és több újat ír. Igaz ugyan, hogy Josquin jobban komponál, de a saját feje és ízlése után megy, nem pedig az emberek kívánságát követi.” A levél ellenére a herceg Josquin-t hívja meg udvarába komponistának.

Sokkal fontosabb Isaac kapcsolata a német Konstanz városával. Valamivel 1505. előtt Martin Vogelmayer volt a város orgonistája, akinek kézírásával van lejegyezve Isaac *Sub tuum praesidium* kezdetű motettája a St. Gall - MS 530 jelzetű kéziratban. Egy másik kódex (St. Gall - MS463/464) őrzi az ugyancsak Konstanzban keletkezett hatszólamú *Virgo prudentissima* motettáját. 1507-ben birodalmi gyűlést tartanak a városban, ahol Niccolò Machiavelli ünnepségén a komponista és felesége is részt vesznek. I. Miksának és a császári Kapellának ekkor Konstanz a székhelye. A katedrális püspöke, *Hugo von Hohenlandenber*g itt hallja Isaac liturgikus műveit, és valószínűleg ő veti fel a zeneszerzőnek a későbbi *Choralis Constantinus* ötletét.

Isaac életének utolsó szakaszában Ausztria liturgikus és világi zenéjének megújításán, jobbátételén fáradozik. Firenzében a Mediciék újra megerősödnek. Lorenzo halála után, Savonarola fellépésének hatására hatalmi helyzetük meggyengült, de ekkorra visszanyerik befolyásukat. Ebben nagy szerep jut Lorenzo fiának – akit Isaac még ifjúkorában tanított – Giovanni de Medicinek pápává választása, aki X. Leó néven uralkodott Rómában. A pápa 1514. május 13-án, közvetett módon levelet küld ifjúkori mesterének. Az üzenetet a Sixtus-kápolna Priorjára Niccolò da Pittis-re bízta. A pápa Isaac részére nyugdíjat biztosít 22 évvel azelőtti szolgálataiért, és arra kéri, hogy a Medici család ügyeinek intézésében, befolyásuk visszaállításában segédkezzen Firenzében. Isaac a levél kapcsán felkeresi I. Miksát, és a pápa kérésére hivatkozva a császár szolgálatából való felmentését kéri. A császár elismerve és megköszönve eddigi szolgálatait, tekintélyes életjáradékban részesíti és elbocsátja. Isaac ezután visszatér Firenzébe és nem hivatalosan a Medici családot szolgálja, ügyeinek intézését felügyeli. Itt halt meg 1517. március 26-án.

Choralis Constantinus

A zenetörténet egyik legnagyobb vállalkozása.

1550-ben és 1555-ben Hieronymus Formschneider nürnbergi kiadónak köszönhetően jelent meg három kötet terjedelemben a teljes egyházi évet felölelő mise-proprium anyagokat tartalmazó kiadvány.

Az első kötet a vasárnapok szertartásához kapcsolódó tételeket közli. A második kötetben a nagyobb egyházi ünnepek (húsvét, pünkösd, mennybemenetel stb.) liturgikus tételei találhatóak, míg a harmadik kötetben a szentek ünnepeire kapcsolódóan közöl műveket, kiegészítve néhány egyedi ünnep anyagával (akadnak duplikált alkalmak a második kötetrel összevetve, némileg eltérő liturgikus tételekkel), illetve néhány alternatív gyakorlat szerint megkomponált mise-ordinárium ciklus is helyet kapott az utolsó kötetben.

Próbáljuk áttekinteni ennek a hatalmas zenei kincsnek a keletkezésétől a nyomtatott megjelenéséig terjedő közel 50 évig tartó kalandos történetét!

A történet 1507-ig nyúlik vissza, amikor Heinrich Isaac a császári Kapella zeneszerzőjeként I. Miksa kíséretében Konstanz városában tartózkodik. Ekkor figyel fel rá a katedrális püspöke, és kéri fel egy teljes egyházi évet felölelő liturgikus énekanyag megkomponálására, a konstanzi katedrális számára. Isaac 1508. április 14-én megbízást kap a katedrális káptalanjától a fontosabb ünnepek (*etlich officia in summis festivitatis*) „Formuláinak” (*Formularies=alapelvek*) elkészítésére. A következő feljegyzés szerint 1508. május 18-án néhány elkészített „Formula” átdolgozására kérik. Végül a megbízástól számított 19 hónappal később, 1509. november 29-én a káptalan elfogadja a teljes mise-proprium anyag „Formuláit” (*1509 Ex parte Cancionales per ysaac transmissi*). „Formulák” alatt valószínűleg azt a tervet kell érteni, amiben Isaac rögzíti a megzenésítendő részek liturgikus szövegét és gregorián dallam-anyagát. Ezt a tervet Isaac hátralevő életében folyamatosan valósítja meg, a „Formulák” szerint sorra komponálja meg azok többszólamú részeit. Minden bizonnyal a katedrálisban e szerint az összeállítás szerint végezték a szertartásokat 1526-ig, amikor a protestánsok támadásai elől a káptalan menekülni kényszerült Konstanzból.

Isaac konstanzi kéziratai és azok másolatai – ezekben a nehéz időkben – egy augsburgi könyvkereskedő, Georg Willer tulajdonába kerültek, aki ezeket továbbadta Hans Ott részére, Nürnbergbe. Hans Ott felismerve a „Formulák” jelentőségét, felkéri zeneszerző barátját Ludwig Senfl személyében, hogy szerkessze meg a teljes anyagot a rendelkezésre álló kéziratok és másolatok segítségével, illetve a hiányzó részeket az „Formulák” alapján egészítse ki. Senfl a feladatot kiváló ötletnek és lehetőségnek találta. A nagyszerű komponista Isaac tanítványa volt, ahogy az önéletrajzi motettájából (*Lust hab ich g'habt zur Musica*) kiderül.

Mesterét 1515-ben közvetlenül követte a Habsburg udvar zeneszerzői állásában, amit Isaac halálának idején is betöltött. Művészi céljának tartotta Isaac tervét a császári udvar Kapellájában megvalósítani, de ebben megakadályozták. 1519-ben I. Miksa halálakor az Kapellát feloszlatták, Senfl-t elbocsátották. A zeneszerző hűsége korábbi mesteréhez töretlen maradt. 1520-ban ennek ékes bizonyítékát adja a *Liber Selectarum Cantionum* c. motettás kötet megjelenítésével, melyben Isaac műveiből is többet közread.

Senfl-t új pozíciója Münchenbe, a bajor hercegi udvarba szólítja. Itt 1523-ban kapja azt a feladatot, hogy szervezzen udvari Kapellát. (Ebbe a kórusba nyer néhány évtized múlva Orlando di Lasso is felvételt mint énekes, majd az ő irányítása alatt éri el a müncheni Kapella a fénykorát.) Senfl, nem sokkal Münchenbe való megérkezése után hozzákezd Isaac műveinek másolásába. Nem véletlen, hogy a legfontosabb 4 kéziratos Isaac műveket tartalmazó forrás itt található (MSS 35-38). 1531-et írunk, amikor Hans Ott felkeresi Senfl-t tervével, aki ezután hosszú ideig dolgozik mestere hagyatékán. Hat évvel később, Ott egy másik kiadványának (*Novum et insigne opus musicum, 1537.*) előszavában beharangozza a készülő tervet: „*Isaaci pauca habere potui, sed facile id pensabimus proxima editione, qua Choralem cantum constantiensem, ut vocant vulgabimus*”. Anyagi nehézségek miatt a kötet nem tud megjelenni. Időközben Senfl 1542-1543 körül meghal, majd nemsokkal utána 1546-ban Hans Ott is. Senfl 1537-ben elkészült Isaac terveinek megszerkesztésével, a hiányzó részek kiegészítésével, összeállt a nagy mű, legalábbis erre utal, hogy halála utánról nincsenek mástól bejegyzések a kéziratban. A kiadvány Hieronymus Formschneiderhez kerül, aki 1550-ben adja ki a Choralis Constantinus I. kötetét, majd 1555-ben a II. és III. kötetet.

Több mint három évszázadnak kellett eltelnie, hogy modern átirásban is napvilágot lásson ez a sorozat. Az első két kötet modern kiadása kritikai jegyzetekkel 1898-ban és 1909-ben jelent meg Guido Adler és Anton Webern közreadásában. A korábbi erőfeszítések az 1950-es évek után felerősödtek a tekintetben, hogy alapos vizsgálat alá kerüljenek a „Formulák” egyes részei és a teljes kompozíciós sorozat. Régi Gradualék és Missalék, számos kézirat és nyomtatvány átvizsgálása történt meg a szóba jöhető egyházmegyék területén, ahol ezek a művek liturgikus használatba kerülhettek.

A konstanzi püspökséghez tartozó nyomtatott Graduale nem került elő ebből az időből, csak kéziratos Missale. Ez alapján egyértelmű, hogy a Choralis Constantinus terve az ő felkérésükre készült. A második kötetben található három szent anyaga (St. Conrad, St. Pelagius és St. Geberhard) teszi egyértelművé, hogy Isaac ezt az összeállítást Konstanz számára írta. Ezek a szentek csak a helyi liturgiában szerepelnek. A második kötet „Formuláit” összevetve a Missaléval kiderül, hogy ez a kötet teljes egészében Konstanz számára készült. Azonban más a helyzet az első és harmadik kötetrel. Ezek összevetése a konstanzi Missaléval mutatnak kisebb eltéréseket, sőt esetenként a „Formulák” nincsenek semmilyen összefüggésben a misekönyvvel. Ennek a két kötetnek a legfőbb forrásai a Senfl és társai által másolt müncheni kéziratok (MSS 35-38). Ezek több liturgikus könyvvel való összehasonlítása alapján a passauai nyomtatott Graduale, az 1511-ben Bécsben megjelent Graduale Pataviense vehető mintának a „Formulákat” illetően. E szerint a Graduale szerint végezték a bécsi császári Kapella liturgikus gyakorlatát.

Az első kötetben kapnak helyet az alábbi mise-proprium anyagok: (a) Szentháromság vasárnapja, (b) 23 pünkösd utáni vasárnap, (c) Adventi időszak vasárnapjai, (d) Vízkereszti időszak vasárnapjai, (e) Nagyböjti időszak vasárnapjai, (f) Húsvéti időszak vasárnapjai és a (g) Mennybemenetel utáni vasárnap. A harmadik kötetben Senfl közreadásában a következő ünnepek tételei találhatóak: (a) Szentek közös részei, (b) 5 Tractus, (c) 17 „Formula” egyes szentek ünnepéhez és szentek közös részeihez kapcsolódva, amelyek közül 7 duplikált ünnep a második kötetrel, valamint (d) 5 mise-ordinárium ciklus.

Senfl szándéka egyértelműen az volt, hogy Isaac által Konstanz felkérésére elkezdett zenei anyagot a „Formulák” alapján kiegészítse az egész egyházi évre, amihez még alternatív ordinárium sorozatot is illesztett, ami egy templomi kórus számára teljessé teszi a három kötetet. Az odaadó tanítvány megszerkesztette mestere teljes liturgikus zenei törekvéseit magába foglaló gyűjteményét. Egy dolog nem sikerült maradéktalanul, mégpedig az, hogy egy egyházmegye rítusa szerint álljon össze a teljes három kötet. Erre utal a sorozat második és harmadik részében található duplikált ünnepek sora (ami a teljes művet tekintve igencsak elenyésző). Ilyen módon kétféle gyakorlat szerint, a konstanzi és a passauai/bécsi rítus szerint áll össze a teljes sorozat.

Ezek szerint a *Choralis Constantinus* cím kissé félrevezető, hiszen az első és harmadik kötet csak a császári Kapella gyakorlata szerinti anyaggal készült el. Senfl megpróbálta megőrizni eredeti egységében az egyes ünnepek tételeit, az egyes tételek különálló részeit, ezért nem javított bele mesterének Konstanz számára összeállított második kötetének anyagába, így maradt meg ez a rítusok szerinti kettősség.

Több szempontból is nagy jelentőségű a *Choralis Constantinus* megjelenése. A kötetben rögzített előadói gyakorlatnak középkori gyökerei vannak. Az első többszölamú művek – melyek liturgikus használatra, ezen elv szerint készültek – a XII- XIII. századból maradtak fent. Legfontosabb forrásuk a francia *Notre Dame-i iskola* két alakjának *Leoninus*-nak és *Perotinus*-nak műveit is tartalmazó *Magnus liber organi* nevet viselő kottás kézirat. Isaac korából tudunk több zeneszerzőről is, akik ezt a gyakorlatot egy-egy proprium sorozat erejéig alkalmazták, ám sem kortársainak, sem a késői utódoknak nem sikerült ezt a teljes egyházi év alkalmaira kiterjesztenie. Ismerünk nagynevű komponistákat, akik kísérletet tettek erre vonatkozóan, de vagy nem lett teljesen kidolgozott művük, vagy nem is maradt belőle fenn kézzelfogható adat, csak írásos források utalnak erre. Ilyen például *William Byrd: Gradualia* sorozata, vagy *Giovanni Pierluigi da Palestrina: Gradualia* terve.

A XVI. század közepén, a német kottakiadásban ritkaság volt, hogy külön kiadványt jelentessenek meg egy szerző műveiből, főleg hogyha az illető nem német születésű. Heinrich Isaac volt az első, aki ilyen megiszteltetésben részesült.

Ez a mű az utókorra hagyományozza a korabeli német egyházzenei gyakorlatot, I. Miksa császár és más jeles fejedelmek udvarainak énekes hagyományát.

Ez az első olyan jellegű kiadvány, amelyet a későbbi összkiadások (*Opera omnia*) előfutárának tekinthetünk.

Liturgikus szempontból pedig, a megjelenés után az első rész, a vasárnapok anyagát tartalmazó kötet alapján folytak a vasárnapi szentmisék a Habsburg udvarban, és ez a gyakorlat elterjedt egész Ausztriában, Németországban és a svájci egyházban, aminek rövid időn belül a reformáció terjedése szabott gátat.

SZENT KUNIGUNDA császárné

Bamberg a 10. században kis vártelepülés volt a frank birodalom keleti peremén. Helyzete (a Majna és a Regnitz összefolyásánál feküdt) azonban már korán fontos kereskedőutak metszéspontjává tette. Amikor a német birodalom kelet felé kezdett terjeszkedni, megnőtt a település jelentősége, és Szent II. Henrik felismerte ezt. Bamberg iránti különleges szeretete akkor sem csökkent, amikor ezt az értékes koronabirtokát hitvesének, Kunigundának ajándékozta. A házastársak egymással vetekedve buzgólkodtak, hogy a kis települést fényes várossá tegyék. Ez azután évszázadokon át magasztaló ragaszkodással adózott alapítóinak; képük megtalálható kapukon és házak falán, sírköveken s hidkorlátokon. E műalkotások közül a legszebb talán a dóm Ádám-kapuján található. Henrik császári méltóságának jeleit hordozza: koronát, a birodalom almáját és kormánypalcát. Szigorú és fénylő arca sugároz valamit a „lovag” nyugalmából és erejéből. A császár mellett áll Kunigunda. Jobb karján egy templom modelljét tartja alapító tevékenységének jelképeként, bal keze pedig beszédes taglejtéssel mutat a hitvesére. Feje könnyed mozdulattal Henrik felé fordul, ajkai mintha szóra nyílnának: Kunigunda egész alakja Henrikre irányul. A művész, aki ezt az alakot csaknem kétszáz évvel Kunigunda halála után készítette, talán többet kifejezett a szent nő lényegéből, mint korának történetírói: Kunigunda nem gondolható el Henrik nélkül.

Ifjúságáról csak kevés biztos tudósításunk van. Luxemburg egy grófi nemzetségéből származott, jámbor szüleinél számos testvére körében nőtt fel. Bizonytalán kolostori életre vágyódott, később mégis szívesen követte szülei kívánságát, amikor eljegyezték Henrik bajor herceggel. Néhány évvel ezután Henrik hitveseként német királyné lett, 1014-ben pedig vele együtt fogadta a császári koronát Rómában. Fáradhatatlanul kísérte férjét a nagy birodalomban tett útjain. Mivel okos és nagyon képzett volt, tökéletes tanácsadóként állt mellette fontos politikai döntéseiben; néha még a kormányzást és a birodalom egyes részeinek az igazgatását is átvette, ha férje erejét meghaladták összetorlódott kötelezettségei.

Kunigunda voltaképpen feladata azonban nem abban állt, hogy segítsen egy császárnak politikai ténykedéseiben, hanem a szentség megkezdett útján kellett férjének kísérőjévé és lassanként vezetőjévé lennie. Teljes lelkéből támogatta az Egyház javát szolgáló műveit és alapításait. Kedvelt székhelye, Bamberg iránti buzgósága közzismert volt. Később Kassel királyi udvarát kapta özvegyi birtokául. Teljesítve egy súlyos betegségében tett fogadalmát, az ottani vidéken felépítette Kaufungen bencés apátságát. Henrik megerősítette az alapító okmányt, és az alapítványt többszörösen is hitvesének ajándékozta. Ők ugyanis, mint egy okmányban írja, valóban „ketten egyek testben”. Milyen bensőséges lehetett viszonyuk, ha egy ilyenféle nyilatkozat helyet kaphatott egy hivatalos dokumentumban! Annál fájdalmasabban érinthette őket, hogy a gyermekáldást nélkülözniük kellett. Úgy tűnik, hogy már 1007-ben tudatában voltak ennek. A bambergi püspökség alapításakor ugyanis Henrik kinyilvánította, hogy Krisztust akarja egyedüli örökösévé tenni, mert nincs reménye testi örökösre. Az okmányban ezt a szövegét megvilágítja egy clunyi szerzetes tanúsága. Magasztalja Henriket, mert minden vagyonát, amellyel a gyermekeinek tartozott volna, Krisztus Egyházára hagyta, bár a kor szokása szerint megengedett lett volna, hogy elbocsássa hitvesét, mivel nem szült neki gyermekeket.

A szent császári pár házassága másként jelenik meg a történeti forrásokban, mint a 12. század legendájában. Ez azt közli, hogy szűzi megtartóztatásra kötelezték magukat. Az ilyen „József-házasságok” a középkori szentség eszményképeihez tartoznak. Henrik és Kunigunda gyermektelenségét általánosan ismert szentségükkel hozták kapcsolatba. Ha ily módon magyarázzuk a legenda keletkezését, el kell ismernünk, hogy ez végül is valami helyénvalóra irányul. Ez a két ember sohasem akadályt, hanem mindenkor Isten felé ívelő hidat jelentett egymás számára. Ebben a mélységesen szűzi magatartásban bizonyára erősebben mutatkozik meg a szentség, mint a pusztán testi megtartóztatásban.

Nem jelent tehát törést Kunigunda életében, amikor Henriknek 1024-ben bekövetkezett halála után belépett Kaufungen általa alapított kolostorába. Férje halálának évfordulóján, az új kolostortemplom felszentelési miséjén letette császári öltözékét, s a püspök kezéből vezeklőruhát és fátylat vett magára. Egyszerű nővérként illeszkedett be a konventbe, és most már teljesen átadta magát Istennek. Krisztus követésére irányuló akaratának komolysága talán nem is annyira abban nyilvánult meg, hogy elutasította az apátnői botot, hanem mindenekelőtt az alapító és jótékonykodó tevékenységről való lemondásban. Szegényen és alázatosan élt a kaufungeni kolostor rejtettségében. Hogy alázatossága nem lett engedékeny gyengeséggé, megmutatja egy kis epizód az életének csodás eseményeiről szóló tudósításokban. Volt Kunigundának egy unokahúga, Uta, akit gondosan és szeretettel nevelt, és aki később követte őt a kolostorba. Buzgónak és jámbornak mutatkozott, ezért az apácák apátnővé választották. Kunigunda magától értetődően alávetette neki magát. Uta pedig „aki nagyon korán jutott el ilyen méltóságra”, lassanként hanyaggá vált, jobb kosztot és szebb ruházatot kívánt magának. Kunigunda anyai szigorral többször is megintette. Egy napon az apácák körmenetre gyülekeztek, de az apátnő hiányzott. Kunigunda a keresésére indult, és lakománál találta néhány fiatal nővérral együtt. Szent haragjában arcul ütötte. És most történt a csoda: ujjainak nyoma pecsétként verődött rá az apátnő arcára önmagának és konventjének állandó intelmére.

Minél inkább elfelejtették a világ nagyjai egykori császárnéjukat, annál inkább elbűvölte sugárzó szeretetével nővértársait és a kolostor környékének egyszerű hívőit. Amikor elérkezett a halála, megtelt a ház gyászolókkal. Mindent előkészítettek, hogy az egyszerű apácát császári méltóságához illően temessék el. Ekkor a haldoklóknak a szenvedélyes buzgóság még egyszer erőt kölcsönzött: „Vigyétek ezt innen, ez nem az én öltözékem! Idegen számomra, de ezzel, amelyet viselek, az éghez kötődöm.” Kérésként nyilvánította ki még, hogy szeretné, ha Bambergben temetnék el kedves testvére és ura, Henrik császár mellé. 1200-ban avatták szentté. Mi magyarok nem feledkezhetünk meg arról, hogy Kunigunda a férje révén rokonságban volt Szent István királlyal és Gizellával, hisz Gizella és Henrik testvérek voltak.

TRANSLATIO CUNIGUNDIS

Szt. Mihály Templom (2010. szeptember 9., 19.00)

St. Michael's Church (9. September, 2010. at 7 PM)

Motetta – Hans Leo Hassler: **Alleluia – Láudem dícite Deo** (a5)

Blasius Amon: **Asperges me** (a5)

Introitus – Heinrich Isaac: **Loquébar de testimoniis** (Choralis Constantinus III.) (a4)

Kyrie – Heinrich Isaac: Missa Solenne (a5)

Gloria – Heinrich Isaac: Missa Solenne (a5)

Graduale – **Spécie tua** (Graduale Pataviense (fol.164v))

Alleluia – Heinrich Isaac: **Omnes glória eius** (Choralis Constantinus III.) (a4)

Motetta – Adrian Willaert: **Sacro fonte – Illustrante Spíritu Sancto** (a5)

Offertorium – **Filiæ regum** (Graduale Pataviense (fol.166v))

Sanctus – Heinrich Isaac: Missa Solenne (a5)

Agnus Dei – Heinrich Isaac: Missa Solenne (a5)

Communio – **Feci iudicium** (Graduale Pataviense (fol.167v))

Motetta – Tomas Luis de Victoria: **Tantum ergo** (a5)

Motetta – Hans Leo Hassler: **Exsultate Deo** (a5)

Motetta

Alleluia. Láudem dícite Deo nostro omnes servi eius, pusilli et magni, quóniam regnávít Dóminus Deus noster omnipotens: gaudeámus et exsultémus, et demus ei glóriam semper.

Motetta

Alleluia. Mondjatok dicséretet minden szolgálái, az Úrnak, kicsinyek és nagyok, mert megkezdte uralmát Urunk, Istenünk, a Mindenható: Örüljünk, ujjongjunk és dicsóítsuk mindörökké.

Motetta

Alleluia. Give praise to our God, all ye his servants, little and great, for the Lord our God the Almighty hath reigned: Let us be glad and rejoice, and give glory to him forever.

Ad aspersionem aqua benedicta

Asperges me hysopo et mundábor lavábis me et super nivem dealbábor. Ps. Miserére mei Deus secundum misericórdiam tuam iuxta multitúdinem miseratiónum tuárum dele iniquitátes meas.

Glória Patri et Fílio et Spíritui Sancto sicut erat in princípío et nunc et semper et in sæcula sæculórum. Amen.

V) Osténde nobis, Dómine, misericórdiam tuam.

R) Et salutáre tuum da nobis.

V) Dómine exáudi oratióne meam.

R) Et clamor meus ad te véniat.

V) Dóminus vobíscum.

R) Et cum Spíritu tuo.

Orémus! Exáudi nos, Dómine sancte, Pater omnipotens, atérne Deus: et mittere dignéris sanctum Angelum tuum de cælis; qui custódiat, fóveat, próteget, vísitet, atque deféndat omnes habitátes in hoc habitáculo. Per Christum Dóminum nostrum. R) Amen.

Ad aspersionem aqua benedicta

Hints meg izsóppal és megtisztulok, moss meg és a hónál fehérebb leszek! Ps. Könyörülj rajtam, Istenem, hiszen irgalmas és jóságos vagy, mérhetetlen irgalmadban töröld el gonoszágomat!

Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek. Miképpen kezdetben vala, most és mindenkor és mindörökkön örökké. Ámen.

Mutasd meg, Uram, nekünk irgalmasságodat.

És szabadításodat add meg nekünk.

Uram, hallgasd meg könyörgésemet.

És kiáltásom jusson eléd.

Az Úr legyen veletek.

És a te lelkeddel.

Könyörögjünk. Hallgass meg minket, szentséges Urunk, mindenható Atyánk, örök Isten, és küldd el kegyesen az égből szent angyalodat, ki őrizze, ápolja, oltalmazza, látogassa és védelmezze e háznak minden lakóját. A mi Urunk Krisztus által. Ámen.

Ad aspersionem aqua benedicta

Thou shalt sprinkle me, Lord, with hyssop and I shall be cleansed; thou shalt wash me, and I shall be made whiter than snow.

Ps. Have mercy on me, O God, according to thy great mercy.

Glory be to the Father and to the Son and to the Holy Spirit. As it was in the beginning, is now, and ever shall be, world without end. Amen.

P. Show us, Lord, Your mercy.

S. And grant us Your salvation.

P. O Lord, hear my prayer.

S. And let my cry come unto You.

P. May the Lord be with you.

S. And with your spirit

P. Let us pray. Hear us Lord, holy

Father, almighty and eternal God; and graciously send Your Holy Angel from heaven to watch over, to cherish, to protect, to abide with, and to defend all who dwell in this house. Through Christ our Lord.

S. Amen.

Introitus

Loquébar de testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundébar: et meditabor in mandatis tuis, quæ diléxi nimis. Ps. Beáti immaculáti in via: qui ámbulant in lege Dómini. Glória Patri et Fílio et Spirítui Sancto sicut erat in princípío et nunc et semper et in sæcula sæculórum. Amen.

Kýrie, eléison.

Christe, eléison.
Kýrie, eléison.

Glória in excelsis Deo et in terra pax homínibus bonæ voluntátis. Laudámus te, benedicimus te, adorámus te, glorificámus te, gratias ágimus tibi propter magnam glóriam tuam, Dómine Deus, Rex cæléstis Deus Pater omnípotens, Dómine Fili unigénite, Iesu Christe, Dómine Deus, Agnus Dei, Fílius Patris, qui tollis peccáta mundi, miserére nobis; qui tollis peccáta mundi, súscipe deprecationem nostram. Qui sedes ad dexteram Patris, miserére nobis. Quóniam tu solus Sanctus, tu solus Dóminus, tu solus Altíssimus, Iesu Christe, cum Sancto Spíritu: in glória Dei Patris. Amen.

Graduale

Spécie tua et pulchritúdine tua inténde prospere Procéde et regna. V) Propter veritátem et mansuetúdinem et iusticiam et edúcet te mirabíliter dextéra tua.

Alleluia

V) Omnis glória eius filíæ regis abintus in fimbriis aureis.

*Motetta**Prima pars*

Sacro fonte regeneráta et a beáta [Gertrúde] Cunigunde inde leváta, littéris tradebátur erudiénda, virtútumque documéntis instituénda.

Secunda pars

Illustrante Spíritu Sancto pio erat formánda stúdio, virtútumque documéntis instituénda.

Introitus

Bizonyságaidról királyok előtt beszélek, és nem szégyenülök meg: parancsáidról elmélkedem, mert szeretem őket. Ps. Boldogok, kiknek útja szeplőtelen, kik az Úr törvénye szerint járnak. Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek. Miképpen kezdetben vala, most és mindenkor és mindörökkön örökké. Amen.

Uram, irgalmazz!

Krisztus, kegyelmezz!
Uram, irgalmazz!

Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség a jóakarátú embereknek. Dicsőítünk téged, embereknek. Dicsőítünk téged, magasztalunk téged, hálát adunk neked nagy dicsőségedért, Urunk és Istenünk, mennyei Király, mindenható Atyaisten. Urunk, Jézus Krisztus, egyszülött Fiú, Urunk és Istenünk, Isten Báránya, az Atyának Fia, te elveszed a világ bűneit, irgalmazz nekünk; te elveszed a világ bűneit, hallgasd meg könyörgésünket. Te az Atya jobbán ülsz, irgalmazz nekünk. Mert egyedül te vagy a Szent, te vagy az Úr, te vagy az egyetlen Fölség, Jézus Krisztus, a Szentlélekkel együtt, az Atyaisten dicsőségében. Amen.

Graduale

Kelj útra ékességben és szépségben, haladj szerencsével és diadalmaskodjál. V) A hűségért, a szelídségért és az igazságért: s vezessen csodálatosan jobb kezed.

Alleluia

V) Míly dicsőséges bensejében a király leánya, arannyal átszótt ruhát öltött.

*Motetta**Introitus*

I spoke of Thy testimonies before kinds, and I was not ashamed: I meditated also on Thy commandments, which I loved. Ps. Blessed are the undefiled in the way: who walk in the law of the Lord. Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Ghost. As it was in the beginning, is now, and ever shall be, world without end. Amen.

Lord, have mercy.

Christ, have mercy.
Lord, have mercy.

Glory to God in the highest. And on earth peace to people of good will. We praise You. We bless You. We worship You. We glorify You. Lord God, heavenly King, God the Father almighty. Lord Jesus Christ, the Only-begotten Son. Lord God, Lamb of God, Son of the Father. You who take away the sins of the world, have mercy on us. You who take away the sins of the world, receive our prayer. You who sit at the right hand of the Father, have mercy on us. For You alone are holy. You alone are Lord. You alone are the Most High, Jesus Christ, with the Holy Spirit, in the Glory of God the Father. Amen.

Graduale

Good luck have thou with thine honour: ride on, because of the word of truth, of meekness, and righteousness; and thy right hand shall teach thee terrible things.

Alleluia

V) All the glory of the king's daughter is within in golden borders

Motetta

Offertorium

Fília regum in honóre tuo, ástitit
regína a dextris tuis in vestítu
deauráto, circúmdata varietáte.

Sanctus, sanctus, sanctus Dóminus
Deus Sábaoth. Pleni sunt cæli et
terra glória tua. Hosánna in excélsis.
Benedíctus qui venit in nómine
Dómini. Hosánna in excélsis.

Agnus Dei, qui tollis peccáta mundi:
miserére nobis.
Agnus Dei, qui tollis peccáta mundi:
miserére nobis.
Agnus Dei, qui tollis peccáta mundi:
dona nobis pacem.

Communio

Feci iudícium et iustítiam, Dómine,
non calumniéntur mihi supérbi: ad
ómnia mandáta tua dirigébar, omnem
viam iniquitátis ódio hábui.

Motetta

Tantum ergo, sacraméntum,
Venerémur cérnui: Et antiquum
documentum, Nóvo cédat ritui:
Præstet fides suppleméntum,
Sénsuum deféctui!

Motetta

Exultate Deo adiutori nostro iubilate
Deo Iacob. Sumite psalmum et date
tympañum psalterium iucundum cum
cithara.

Offertorium

Királyleányok jönnek dicsőségben;
arannyal átszőtt, sokszínű ruhában a
királyné áll jobboldon.

Szent vagy, szent vagy, szent vagy,
mindenség Ura, Istene. Dicsőséged
betölti a mennyet és a földet.
Hozsanna a magasságban. Áldott, aki
jön az Úr nevében. Hozsanna a
magasságban.

Isten Báránya, te elveszed a világ
bűneit: irgalmazz nekünk.
Isten Báránya, te elveszed a világ
bűneit: irgalmazz nekünk.
Isten Báránya, te elveszed a világ
bűneit: adj nekünk békét.

Communio

Jog és igazság szerint cselekedtem
elnyomóimnak ne adj át engem:
mindenben parancsolataidhoz
igazodom és gyűlölök minden gonosz
utat.

Motetta

Azért ezt a nagy Szentséget,
Leborulva imádjuk Teste s Vére a
Krisztusnak, Mert itt nagyon jól
tudjuk, Bár elménkkel meg nem
fogjuk, Hitünkkel megfoghatjuk.

Motetta

Örvendezzete az Istennek, a mi
segítőnknek, ujjongjatok Jákob
Istenének! Kezdjete énekbe, és
hozzátok elő a dobot, a kedves lantot
a citerával együtt.

Offertorium

King's daughters were among thy
honourable women: upon thy right
hand did stand the queen in a vesture
of gold, wrought about with divers
colours.

Holy, Holy, Holy Lord God of Hosts.
Heaven and earth are filled with your
glory. Hosanna in the highest.
Blessed is He Who comes in the
Name of the Lord. Hosanna in the
highest.

Lamb of God, Who take away the sins
of the world, have mercy on us.
Lamb of God, Who take away the
sins of the world, have mercy on us.
Lamb of God, Who take away the
sins of the world, grant us peace.

Communio

I have done judgment and justice:
give me not up to them that slander
me: was I directed to all thy
commandments: I have hated all
wicked ways.

Motetta

Lowly bending, deep adoring, Lo! the
Sacrament we hail: Types and
shadows have their ending, Newer
rites of grace prevail: Faith for all
defects supplying Where the feeble
senses fail.

Motetta

Rejoice to God our helper: sing aloud
to the God of Jacob. Take a psalm,
and bring hither the timbrel: the
pleasant psaltery with the harp.

CORVINA CONSORT

w w w . c o r v i n a c o n s o r t . f w . h u
művészeti vezető: Kalmanovits Zoltán

Andrejszki Judit, Pintér Ágnes – szoprán
Pászti Károly – tenor
Kalmanovits Zoltán – bariton
Koncz András – basszus